# ŽVALGOMIEJI TYRINĖJIMAI VILNIUJE

Andrius VAICEKAUSKAS

2003 m. Vilniaus senojo miesto teritorijoje keletoje vietų vykdant žvalgomuosius tyrinėjimus susidurta su senamiesčio kultūriniais sluoksniais.

XX a. statyto pastato **Šiltadaržio g. 6** pirmojo aukšto patalpose iškasti du šurfai (bendras 12,26 m$^2$ plotas), aptiktas iki 1,6 m storio kultūrinis sluoksnis. Tyrimų vieta – buvusių Lopacinskių rūmų sodo Š riba. Apie anksčiau šioje sodo vietoje stovėjusius statinius istorinių žinių nėra.

Šurfe 1 aptiktas 1,42 m storio kultūrinis sluoksnis. Iki 0,8–1,2 m gylio sluoksniai supiltiniai. 0,78–0,94 m gylyje aptiktas netvarkingai suverstų akmenų sluoksnis. Šalia akmenų rasta XVII a. antrosios pusės moneta – Jono Kazimiero šilingo falsifikatas, XVII a. koklių ir puodų šukių dalių. Giliau, 1,25–1,32 m gylyje, aptikti naminio gyvulio (arklio) griaučiai, apardyti vėlesnių statybų metu, rastos dvi XVII a. antrosios pusės monetos – Jono Kazimiero šilingai. Galima manyti, kad užkasus nugaišusį gyvulį, vieta virš jo buvo užpilta žeme ir užversta akmenimis. Šurfe aptiktame ankstyviausiame sluoksnyje rasta XVII a. puodų šukių.

Šurfe 2 aptiktas 1,6 m storio kultūrinis sluoksnis. Iki 1,2 m gylio sluoksniai supiltiniai, juose aptikta XVII ir XIX a. puodų šukių ir koklių dalių. 1,3 m gylyje aptiktas molio su XVII a. kokliais sluoksnis – išardytos krosnies suverstos liekanos. Ankstyviausiame sluoksnyje aptikti radiniai datuotini XVII a.

**Vokiečių g. 22** ketvirtajame kieme, prie P korpuso V sienos, buvo numatoma statyti priestatą. P korpuso rūsiai datuojami XVI a. pradžia. XVI a. pabaigoje šis korpusas buvo rekonstruotas – permūryta V siena. Prie jos ir vykdyti archeologiniai tyrinėjimai.

Šis pastatas priklauso Vilniaus senamiesčio 31 kvartale esančiam evangelikų liuteronų bažnyčios ir pastatų architektūriniam kompleksui, kurį sudaro gotikos, baroko ir istorizmo laikotarpių pastatai. Nuo XVI a. šiame kvartale daugiausia gyveno evangelikai liuteronai. Pirmoji jų bažnyčia dabartinėje vietoje pastatyta 1555 m. Statybos iniciatorius buvo LDK kancleris ir Vilniaus vaivada Mikalojus Radvila Juodasis. Dabartiniai komplekso pastatai jau stovėjo XVI a. Tarp jų savininkų minimas M. Tarla, nuo 1572 m. – Žemaitijos kaštelionas M. Tolvaiša. 1581 m. pastatai atiteko Vilniaus evangelikų liuteronų bendruomenei, kuriai priklausė iki Antrojo pasaulinio karo. Ši vieta buvo Vilniaus evangelikų liuteronų centras, čia gyveno bendruomenės ir bažnyčios vyresnieji.

2003 m. ištirtas 41 m$^2$ plotas, aptiktas 1,3 m storio kultūrinis sluoksnis. Kiemo paviršiuje išsiskiria 0,5–0,6 m storio supiltinis juodos žemės sluoksnis, kuriame aptikta ir XVI a. antrosios pusės–XVII a. pirmosios pusės keramikos radinių. Galima teigti, kad šis sluoksnis buvo supiltas kiemo želdiniams sodinti. Žemiau esančiuose sluoksniuose pastebimi čia stovėjusių pastatų rekonstrukcijos ir perstatymų pėdsakai. 0,8–0,86 m gylyje aptiktas kiemo akmenų grindinio fragmentas, datuotinas XVI a. pabaiga–XVII a. pirmąja puse. Tai ankstyviausias aptiktas kiemo grindinys. Vėlesnį kiemo lygį žymi 0,65 m gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus aptiktas grindinio fragmentas – keletas akmenų eilių. Ankstyviausias sluoksnis, kuriame aptikta datuotinų radinių, priskirtinas XVI a.

Šv. Mykolo g. buvo vykdomi žemės darbai tiesiant šilumos trasą į pastatą **Maironio g. 9**, kuriai buvo kasama iki 0,8–1 m gylio ir apie 0,8–0,9 m pločio tranšėja. Ji buvo išsidėsčiusi lygiagrečiai su Šv. Mykolo bažnyčios šventoriaus Š tvora 3 m atstumu į ŠV nuo jos, Šv. Mykolo g. važiuojamojoje dalyje.

Šv. Mykolo bažnyčios ir Bernardinų vienuolyno ansamblis pastatytas XVII a. I pusėje. Fundatorius – LDK kancleris Leonas Sapiega. Tuo metu vienuolyno teritorija tęsėsi iki pat Vilnios: dalis ūkinių pastatų stovėjo aplink erdvų trapecinį kiemą bažnyčios R pusėje. 1869–1870 m. pastatai nugriauti tiesiant dabartinę Maironio g. Bažnyčios tvora, greta kurios buvo kasama tranšėja, pastatyta XIX a. pirmojoje pusėje.

1799 ir 1847 m. Bernardinų vienuolyno planuose vieta, kurioje vyko žemės darbai, žymima kaip „Cmentarz" – kapinės ir pavaizduota neužstatyta. 1808 ir 1870 m. Vilniaus planuose užstatymas šioje vietoje taip pat nepavaizduotas.

2003 m. 59 $m^2$ plote žvalgyta iki 0,8–1 m storio kultūrinio sluoksnio dalis. 0,43–0,46 m gylyje nuo dabartinio gatvės paviršiaus aptikti trys XVII a. datuotini, 1,1–2 m storio mūrai, o 0,8 m gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus – su jais sietinas akmenų grindinys. Mūrai galėjo priklausyti vieno pastato trims skirtingoms sienoms, atstumas tarp kurių buvo 3,1–3,4 m. Archeologiniai žvalgymai rodo, kad aikštelė į Š nuo Šv. Mykolo bažnyčios šventoriaus anksčiau buvo užstatyta, nors dabar žinomuose istoriniuose planuose čia statiniai nepavaizduoti. Nustatyta, kad archeologiškai vertingas, XVII a. datuotinas kultūrinis sluoksnis prasideda 0,8 m gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus.

**Radvilų g. 4 / Tilto g. 17** buvo numatyti žemės darbai, stiprinant 1958 m. statyto pastato – buvusių dušinių – pamatus.

Teritorija, kurioje išsidėstęs sklypas su pastatais, svarbi tuo, kad yra susijusi su Vilniaus pilių kompleksu. Dar XVI a. pirmojoje pusėje Tilto g. rajonas priklausė didžiojo kunigaikščio dvarui. 1545 m. Žygimantas Augustas čia pastatė daug ūkinės paskirties pastatų, kurie priklausė Žemutinei piliai. Taip pat praplėstos „puškarnios" – patrankų liejimo cechai. Ilgą laiką šis rajonas buvo vadinamas Puškarnia. Laikui bėgant šis rajonas atiteko Radviloms, o vėliau perėjo Vilniaus miestui. XVIII–XIX a. Tilto g. vyravo vienaaukščiai mediniai bajorų dvareliai, apsupti sodų ir daržų. Vienas tokių dvarelių stovėjo ir sklype Radvilų g. 4/ Tilto g. 17. 1897 m. šį dvarelį nupirko Vilniaus pirklys Michaelis Agrestas, kuris čia 1898 m. pastatė pirtį.

Numatomų žemės darbų vietose pastato viduje iki projektinio gylio iškasti šeši šurfai, tyrinėta iki 1,3 m storio viršutinė kultūrinio sluoksnio dalis 35,83 $m^2$ plote. Pastato P kampe, šurfe 3, aptiktas XV a. vidurio mūras – buvusio statinio fragmentas. Prie jo PP ir PV dalies aptikti primūryti XVII a. vidurio mūro fragmentai. Architektūrinių tyrimų duomenimis (architektė B. Gudynaitė), šie mūrai sietini su buvusių Radvilų rūmų komplekso statiniais. Šurfe 1, kastame prie pastato ŠV sienos, ir šurfe 1, kastame pastato R kampe, aptikti XIX a. mūro fragmentai. Apie 0,2 m gylyje nuo žemės paviršiaus aptiktas XX a. kiemo grindinys. Pagrindiniai 1898 m. pirčių komplekso statiniai pastatyti nugriovus anksčiau čia stovėjusius.

**Pilies g. 42**, klojant šilumotiekio įvadą, 218 $m^2$ plote žvalgyta 0,8–1,5 m storio sluoksnio dalis. 31,5–33,6 m atstumu nuo pastato Pilies g. 23 P kryptimi, 0,36–0,66 m gylyje nuo dabartinio žemės žemės paviršiaus, ap-

tiktas XVI a. pabaiga–XVII a. pradžia datuojamo mūro fragmentas. 35,2–37 m atstumu į PR nuo pastato Pilies g. 23 ir 1 m atstumu į V nuo Pilies g. V kelkraščio aptiktas XX a. pradžios mūro fragmentas. 0,45–0,6 m gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus pasiektas XVII–XVIII a. datuotino kultūrinio sluoksnio paviršius.

SURVEY EXPLORATIONS IN VILNIUS

In 2003 in Vilnius old town, in Šiltadaržio street 6, Vokiečių street 22, Maironio street 9, Radvilų street 4/Tilto street 17 and Pilies street 42, during the survey explorations the cultural layers dated to the 16th–18th centuries and remains of a brick structure were found.

# ŽVALGOMIEJI TYRINĖJIMAI TRAKUOSE, PLOMĖNŲ G. 29A

Evaldas VAILIONIS

2003 m. gegužės–birželio mėn. buvo atlikti archeologiniai žvalgomieji tyrimai Trakuose, Plomėnų g. 29A. 2002 m. šio sklypo ŠR pakraštyje buvo atlikti žvalgomieji archeologiniai tyrimai – beveik žemės paviršiaus lygyje ir aptikta XVI a. antrosios pusės–XVII a. pirmosios pusės šildymo krosnis, kuri galėjo stovėti pirtyje, jaujoje ar kitame džiovinimo paskirties pastate. Pastatas sietinas su Lorensavo dvaro (palivarko) istorija.

2003 m. ištirtas 50 m² plotas. Surinkta apie 250 vienetų radinių, kurių didžiąją dalį sudaro buitinės neglazūruotos keramikos šukės. Radiniai datuojami XVI–XIX a.

Aptiktas iki 8 m ilgio (Š–P kryptimi) gamybinės paskirties statinys, susidedantis iš trijų dalių:

I – prieangis arba priekrosnis; 1,7–2 m ilgio (P–Š kryptimi) ir 1,8–2 m pločio. Prieangis (padas) buvo sudėtas iš 6–9 didesnių lauko riedulių, kurių paviršiuje buvo suplūktas rudas molis. Prieangis galėjo būti dengtoje patalpoje (?).

II – pakura; 2,5 m ilgio ir 1,8–2 m pločio. Čia koncentravosi smulkūs angliukai bei apdegę nedideli akmenys.

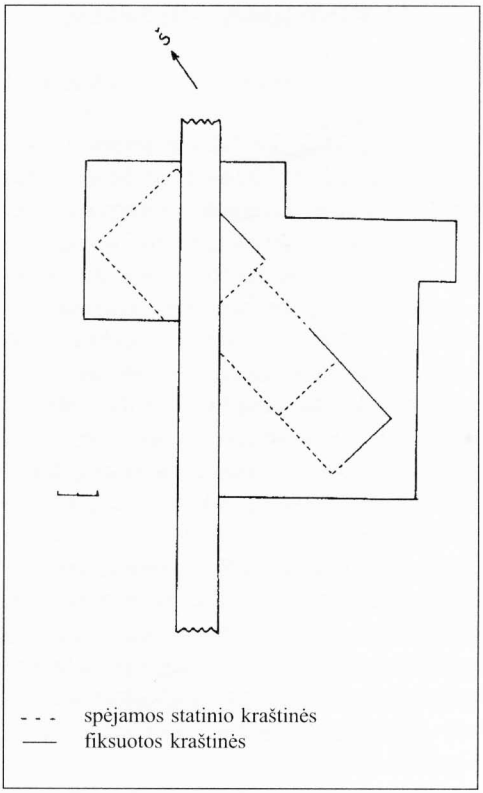


78 pav. Spėjamas rasto statinio planas. *E. Vailionio brėž.*
Fig. 78. Hypothetic plan of the building found.